

Передмова

Важливо розуміти незвичайну природу твору, який ви збираєтеся прочитати.

У сімдесятих-вісімдесятих набув популярності гібридний жанр художньої літератури: новелізація. По суті, це — кіносценарій, розширений до форми роману. В епоху до масового розповсюдження кіно на відеокасетах прихильники таких фільмів, як «Зоряні війни» або «Іншопланетянин», могли насолодитися ними лише в кінотеатрі чи, якщо довго почекаати, — по телебаченню. Не було ніяких DVD і кабельних кіноканалів.

Продюсери вирішили, що відданим прихильникам було б цікаво заново пережити знайомі історії в книжковій формі. Та коли фільм було знято за оригінальним сценарієм, книгу для нього треба було створити. Для цього наймали письменника, який новелізував сценарій, описуючи дійових осіб та обстановку і показуючи читачам, про що думали герої.

Одні продюсери забороняли вносити зміни в сюжет та діалоги. Це ускладнювало роботу новелізатору, адже хіба багато описів та думок помістяться туди без втрати динаміки?

Інші ж розуміли, що письменнику необхідна певна свобода, що породило деякі цікаві новелізації, зокрема адаптацію «Іншопланетянина», написану Вільямом Коцвінклом у 1982 році, яка здобула схвальні відгуки літературних критиків і вийшла фантастичним накладом у мільйон примірників. Бестселер Еріка Сігала «Історія одного кохання» 1970-го року рекламували як оригінальний роман, хоча першим Сігал написав якраз сценарій, який згодом новелізував для просування фільму, чим здобув йому велику популярність.

«Гондо», фільм Джона Вейна 1953-го року, засновано на оповіданні Луїса Ламура «Дарунок Кочіса». Після того, об'єднавши своє оповідання зі сценарієм Джеймса Едварда Гранта, Ламур написав новелізацію фільму. Видана з цитатою самого Джона Вейна на обкладинці, книжка дала потужний поштовх кар'єрі Ламура.

Отже, цікаві приклади новелізацій існують, але я не вважаю, щоб хоч одна з них мала історію, подібну до створення «Рембо: перша кров, частина II». У 1972 році я продав права на екранізацію свого дебютного роману «Перша кров» кіностудії «Коламбія пікчерз», де за неї взявся режисер і сценарист Річард Брукс. Через рік «Коламбія» перепродала права кінокомпанії «Ворнер бразерс», де на режисера розглядали Мартіна Рітта, а Пола Ньюмана, попередньо, — на роль шерифа. Із цим колективом не склалося, і режисером найняли Сідні Поллака, а Рембо мав зображувати Стів Макквін, але й там до виробництва не дійшло. Після того було ще багато кіностудій та сценаристів, аж допоки у 1982 році студія «Каролко пікчерз», нарешті, екранізувала мій роман із Сильвестром Сталлоне в ролі Рембо.

Фільм виявився настільки успішним, що за два роки почалося виробництво наступної частини: «Рембо: Перша кров, частина II», всі в'єтнамські сцени у якій знято в лісах під Акапулько. В процесі продюсери вирішили, що непоганою рекламою для фільму стане новелізація, а коли перечитали мій старий договір із «Коламбією», виявилось, що за одним із пунктів я був єдиним, хто мав право на авторство книжок про Рембо.

Було це наприкінці жовтня 1984 року. Мені зателефонував юрист кінокомпанії з питанням, чи не проти я взятися за написання новелізації. Я відмовив, бо саме працював над новим романом, «Братерство каменю», а попри деякі цікаві екземпляри, про які йшлося кількома абзацами вище, більшість моїх друзів-письменників, яким випадало працювати над новелізаціями, часто називали цю роботу літературним еквівалентом ксеркса. Тож я не захотів морочитися.

— Ні.

На другий день — ще один дзвінок. За ним — через день. Виявилось, кінокомпанії дуже, *дуже* потрібна новелізація для реклами фільму. В ті дні чи не в кожному торговому центрі Америки було зазвичай по дві точки мережевих книгарень («Waldenbooks» та «V. Dalton»), тож видну обкладинку книжки, що вийшла мільйонним накладом, зі Сталлоне в подібні Рембо — без майки, з пошрамованими грудьми і ракетницею в руках, — побачить кожен відвідувач.

Але я знову відмовив.

Мені продовжували дзвонити. Настав листопад. Я запитав, наскільки терміново потрібна новелізація.

— До кінця грудня.

— Менш як за два місяці? Нізащо.

Наступного дня подзвонив уже один із продюсерів:

— Було б чудово, якби ви написали новелізацію. Фільм буде бомба. Ви не пошкодуєте, що долучилися.

Дозвольте зробити тут відступ і зауважити, що до написання сценарію для фільму «Рембо: Перша кров, частина II» жодного стосунку я не маю. До початку зйомок, про які дізнався з газети, я навіть не підозрював, що фільм планують продовжувати. В Голлівуді письменник дізнається про все останнім. Є навіть анекдот про юну актрису, настільки простачку, що вона зваблює письменника в надії, що це допоможе її кар'єрі. Ха.

— Я в роботі над романом, — сказав я. — На новелізацію в мене немає часу, та й робота це механічна: звичайне переписування чужих діалогів.

— Кажу вам, фільм буде бомба.

У ті дні я мешкав у місті Айова, що в однойменному штаті. О восьмій годині наступного ранку, поки я збирався на роботу в Університет Айови, де викладав американську літературу, продзвенів дверний дзвінок.

Я відчинив.

На порозі стояв чоловік в уніформі.

На сорочці його красувався напис «FEDEX». Тоді служба доставки «FedEx» лише з'явилася, тож я не зрозумів, хто переді мною і що взагалі відбувається.

— Розпишіться, будь ласка, тут, — сказав він, простягаючи мені пакунок.

На посилці була наліпка «Каролко пікчерз, Лос-Анджелес».

— Відправили вчора експрес-доставкою, — пояснив кур'єр.

— З Лос-Анджелеса? Вчора? Бути не може.

Зачинивши двері, я розгорнув пакунок, у якому знайшов відеокасету. В ті дні чимало фільмів на касетах випускали лише для салонів прокату, а домашніми відеомагнітофонами користувалися в основному для запису серіалів. Та в руках у мене був цілий запис фільму. Поспішаючи на роботу, я зиркнув на годинника, вставив касету в програвач і завмер, стоячи, перед екраном, на якому почався зворотний відлік: 10... 9... 8...

Неначе з самої серцевини сонця вилетів гелікоптер. Розлютований Сильвестр Сталлоне, в образі Рембо, підвів його до в'єтнамського табору для військовополонених і кулеметами й ракетами розніс там усе до бісової матері. На середині обстрілу заграла музика Джеррі Голдсмита.

Бам.

Музика погучнішала.

Бам!

Ще гучніше.

Рембо приземлив гелікоптер, вискочив із нього з кулеметом М-60 і продовжив руйнувати усе навкруги.

Музика сягнула апогею.

Запис скінчився.

Я залишився стояти з роззявленим ротом.

Зайшов до дружини в кухню, де вона збирала до школи наших сина і доньку.

Повторюючи слова продюсера, я промовив:

— Фільм буде бомба.

В пакунку, крім касети, лежав ще й сценарій. Його я прочитав за день на перервах між заняттями.

Складався він із дев'яноста сторінок, але був настільки лаконічний, що більша його частина зводилася до коротких описів, типу «Рембо підстрибує і стріляє в того-то або в отого-то». Як із такого писати книгу, якщо мені сказали, що фільм можна буде побачити не раніше, як за кілька місяців після того, як рукопис відправиться до видавця?

Увечері знову зателефонував виконавчий продюсер.

— Фільм буде бомба, — повторив він. — Напишіть на нього новелізацію.

— Але на книжку матеріалу малувато. На відео, яке ви надіслали, купа екшена, але для роману потрібно більше. У вас є щось іще?

— Якщо це допоможе, то у нас є ще один, невикористаний, сценарій.

— Невикористаний?

— Його написав Джеймс Кемерон.

Тут я візьму ще одну паузу. Сьогодні Джеймс Кемерон відомий як режисер двох найуспішніших фільмів усіх часів: «Титаніка» й «Аватара». Насправді за перший він здобув Оскар як кращий режисер, на додаток до нагороди за кращий фільм. «Чужі», «Термінатор 2», «Бездня», «Правдива брехня» — цей режисер зняв купу великих фільмів, кожен з яких став, як висловився виконавчий продюсер «Рембо», бомбою.

Однак той Джеймс Кемерон, про якого ми говорили з виконавчим продюсером, тоді ще не став тим Джеймсом Кемероном, якого ми знаємо нині. В ті дні весь його кінодосвід зводився до роботи на продюсера малобюджетних фільмів Роджера Кормана, а ще — написання і режисури першої частини «Термінатора», який хоч і здобув культовий статус, блокбастером не став.

Мені було знайоме ім'я Джеймса Кемерона, тому почувши його, я попросив познайомитися з його сценарієм.

Наступного ранку о восьмій знову продзвенів дзвінок, і так я почав зникати до служби «FedEx». Швиденько підписав накладну й нетерпляче відкрив посилку, аби поскоріше дізнатися, що не ввійшло у фільм.

Як виявилось, багато чого, а були це чудові речі. Уперше мене зацікавив цей проєкт.

Ось як починався сценарій Кемерона. Біля великої брудної будівлі зупиняється авто, схоже на урядове. З нього виходить полковник Траутман, заходить у будівлю і крокує коридором. Минає ряд палат, у яких сидять люди, які тупо дивляться перед собою. Це — лікарня для душевнохворих. Чим далі він іде, тим гірше виглядають пацієнти. Траутман спускається у коридор з металевими, як тюремні, дверима з обох сторін. Перед останніми, в кінці коридору, стоїть охоронець із 45-калібровим пістолетом. Крізь загразоване віконце видно, що в камері темно.

— Знову лампочку розбив, — каже охоронець. — Князь темряви довбаний.

Тут ми і бачимо Рембо. Він сидить у кутку, готовий кинутися на кожного, хто зайде у камеру.

Ого!

Якщо ви бачили фільм, то знаєте, що він починається сценою, у якій Рембо, з голим торсом, довбе каміння у кар'єрі. Я запитав продюсера, чому не використали вступну сцену Кемерона, яка явно цікавіша.

— Щоб не створювати враження, ніби Рембо божевільний, — відповів той.

Розумію. Але, хай йому грець, який шикарний початок! У сценарії знайшлося ще чимало перехідних сцен подібного стибу, яких я не зустрів в остаточному варіанті.

А от чому причину іншої зміни я зрозумів легко. У Кемероновому сценарії в Рембо був помічник: кумедний, відданий служінню, молодий вояк, який відправляється з ним на порятунок полонених. Незадовго до того Сталлоне виступив режисером фільму «Залишатись живим» із Траволтою в головній ролі — сиквела «Лихоманки суботнього вечора».

Продюсер розповів мені, що спочатку на роль помічника Рембо розглядали Траволту, для чого цю лінію і включили в початковий сценарій. На щастя, згодом від неї відмовилися.

Час не стояв на місці. Була вже середина листопада. До здачі новелізації, якщо мені таки випаде її написати, залишалося півтора місяця. Мене непокоїло багато моментів навіть у сценарії Кемерона, найбільшим із яких було повернення Рембо в той самий табір, з якого він колись утік. Обидва ж сценарії лише побіжно зачіпали цю паралель, і в них не було й слова про те, що в Рембо може виникнути емоційна реакція на повернення не те, що в табір, а у В'єтнам.

Вкотре подзвонив виконавчий продюсер.

— Скільки в мене буде свободи? — запитав я.

— Свободи?

— У робочому сценарії небагато матеріалів, які я міг би використати для книги. Можна доповнити його Кемероновим сценарієм?

— Багато хочете запозичити з нього?

— Чимало. А ще планую додати власних ідей. Книга виглядатиме так, наче це фільм зняли за нею, а не навпаки.

— Головне, щоб історія була та сама.

— Обов'язково.

Так мені дали свободу створити найнезвичнішу новелізацію в історії жанру. З думкою про те, що став першопроходцем, я радо взявся за роботу, усвідомлюючи, що маю ще багато чого розповісти про Рембо.

Так почалися найбільш насичені півтора місяця в моїй письменницькій кар'єрі.

Для початку треба було дослідити тему. Я зв'язався зі славнозвісним арканзаським зброярем Джиммі Лайлом, котрий розповів мені все про ножі Рембо, які виготовив для фільму. Консультувався я і з виробником спорядження для лучної стрільби «Гойт-істон арчері» з каліфорнійського міста Ван-Найс, де розробляли лук для Рембо, і «Поні експрес спорт шоп» із Сепульведи, де виробили стріли до нього.

У фільмі багато стрільби з лука, тому за консультаціями я ходив у місцеву спортивну крамницю. Історія лучництва — одна з моїх улюблених частин книги. Дзен-лучник — архетипний образ, тож я вирішив увести в сюжет лінію дзену і прочитав «Дзен у мистецтві лучництва» Ойгена Геррігеля. Кількома роками раніше книга Алана Воттса «Шлях дзен» справила чималий вплив на мій роман «Перша кров», і мені хотілося розвинути тему дзен-воїна.

Це наштовхнуло на роздуми про біографію Рембо, яку йому написали в робочому сценарії: наполовину індіанець, наполовину німець. Зізнаюся, я не знав, що робити. Нічого цього не було в романі. Ідея про індіанське коріння мені сподобалася, до того ж образ дзен-лучника можна поєднати з індіанським стрільцем. Але німець? Яким це боком Сильвестр Сталлоне німець? Зрозуміло, що треба робити його частково італійцем, з чого виникла думка, що по батьковій лінії Рембо був католиком, а по материній — сповідував вірування навахо. Додати сюди елемент дзену, якого Рембо навчив тубілець племені монтаньярів, провідник його загону у В'єтнамі, — і персонаж здобув набагато більше граней, аніж ті, що йому приписали в робочому сценарії.

Йшлося у сценарії й про те, що родом Рембо з містечка Бові, штат Аризона. В моєму ж романі він десь із Колорадо. Але гаразд, він міг переїхати туди в дитинстві, тож з прив'язкою до Аризони я впораюсь. Як і в першій кіночастині «Першої крові», в сценарії «Рембо: Перша кров, частина II» Рембо звали Джоном (як у пісні часів американської Громадянської війни «When Johnnie Comes Marching Home»), тоді як у моїй книзі він безіменний. Хотілось, аби було лише прізвище, але таке, щоб звучало потужно. Не страшно, з цим також упораюся. (А от що означає ініціал «Дж.» між іменем та прізвищем, який вигадали йому сценаристи «Першої крові», я гадки не маю.)

Писав я, немов одержимий: по двадцять п'ять сторінок за день. Кожен письменник скаже, що це божевільний обсяг.

Щодня після занять спішив додому, за свій письмовий стіл. Я майже не спав.

Але й був я зовсім не живим ксероксом. Щоб об'єднати сценарій Кемерона з робочим, зовсім відмінним, сценарієм, обидва доводилося переписувати. Водночас із цим я вигадував нові сюжетні лінії, наприклад, як на Рембо вплинуло повернення в табір, з якого він колись утік. Додав я трохи і скандальних історій про сили спецпризначення у В'єтнамській війні, особливо майже-бунт 1968 року, про який ідеться ближче до початку. Вигадав я й багато нових локацій, як-от: перетин яру з кістками і занурення Рембо в яму з нечистотами.

Яма наштовхнула мене на думку, що роман можна розбити на частини, відповідно до місця дії: Кар'єр, Лігво, Табір, Могила, Яма тощо. Сценарій лише злегка торкається теми стосунків між Рембо та його провідницею Ко, тому я цю тему розвинув. А ще прибрав деякі сюжетні нестиківки, як, приміром, коли Рембо вистрілює з гранатомета крізь лобове скло нібито підбитого вертольота. Зворотне полум'я убило би звільнених полонених за ним. Тому гранатомет я замінив на роторний кулемет, відомий, як «дракон», який фігурував у кількох сценах сценарію Кемерона. В моїй книзі «дракон» виступає головною зброєю, назва якої ще й суголосна з первісними, та водночас сучасними, луком та стрілами Рембо.

— Схоже, він убив із лука сім-вісім солдатів, — повідомляє зв'язківець начальству (в діалозі, якого немає в сценарії). — Тоді зарізав росіянина. Після того одного в'єтнамця задушив ліаною, а іншого — тятивою лука. Потім прохромив росіянина списом. Він підбирає їхні АК-47 й відстрілюється, поки не закінчатся набої. Навіть змайстрував катапульту і каменем пробив голову одному з росіян.

— Списи і праці, — говорить Траутман керівнику операції. — Ви ж самі казали, він у цьому мастак.

Додав я і тематичне покликання до Нікарагуа. Сьогодні зрозуміти його складно. Нікарагуа? До чого тут вона?

Та у 1985-му, коли вийшла книга, розуміли це всі. В Нікарагуа повстанці вели громадянську війну з комуністичним режимом. США таємно доправляли допомогу партизанам, відомим як контрас. Урешті, скандал щодо способу доставки допомоги (через Іран) поставив під загрозу президентство Рональда Рейгана. Почалися побоювання, щоб Америку не втягнули в нову війну на кшталт В'єтнамської. Ось така історія. Оскільки у вісімдесят п'ятому пояснювати цього не потрібно було нікому, я вирішив зберегти дух тих часів і залишив цей шматок новелізації без змін. По завершенню бурхливої роботи текст книги на одну третину складався з робочого сценарію, на іншу — зі сценарію Джеймса Кемерона, тоді як ще третина — суто моя вигадка. І всі ці частини поєднує тон, який довелося вигадувати самому, щоб твір тримався купи. Повірте, в сценаріях тону немає, тому технічний бік роботи страшенно мене захопив.

Чи не найбільшою технічною складністю було те, що перед тим, як братися до роботи, я мусив подолати одну річ. Якщо ви знайомі з Рембо лише з кіно, раджу пропустити кілька наступних абзаців, бо зараз я відкрию одну таємницю про свій роман.

Готові?

Ну що ж, ловіть спойлер. У кінці «Першої крові» Рембо гине. Його вбиває полковник Траутман. У першій версії фільму він також гине: застрелюється з пістолета, з легесеньким натяком на те, що йому міг допомогти Траутман. Та коли цю версію стрічки показали на допрем'єрному перегляді в Лас-Вегасі, глядачі мало не зчинили заколот, після чого продюсери повернулися в містечко Гоуп, що в Британській Колумбії, де знімали «Першу кров», і записали нове закінчення. Думки про сиквел у продюсерів не було. Вони просто хотіли зробити фільм, який би сподобався широкій публіці, а оскільки в кіноадаптації персонаж висвітлений по-іншому, ніж у моїй книзі, таке завершення цілком виправдане.

Та суть у тому, що в моїй книзі Рембо таки гине. І як мені було воскрешати його в «Рембо: Перша кров,

частина II»? Я ні в якому разі не збирався руйнувати кульмінаційний момент свого роману неправдоподібними поясненнями, ніби в кінці книжки Траутман насправді не влучив у Рембо, це йому тільки привиділося в сутінках, а насправді все обійшлося легким пораненням. Рембо загинув.

То, може, просто проігнорувати нестиковку? Я не знав, як діяти. Саме в той час я перетнувся зі своїм колегою-письменником Максом Алланом Коллінзом, котрий написав «Проклятий шлях» (The Road to Perdition), цикл про Нейта Келлера і декілька романів у стилістиці Мікі Спіллейна, які вийшли, однак, посмертно, а на додаток — серію коміксів про Діка Трейсі.

Як і годиться, розмова наша відбулася в одній з айовських книгарень.

— Як ся маєш, Девіде? Виглядаєш, ніби тебе щось гризе.

— Та от думаю написати потенційно найвигадливішу новелізацію в історії. Але одна логічна проблема ніяк не дає розпочати роботу.

Макс написав чимало новелізацій та різного читива на доповнення до фільмів, тому одразу зацікавився.

— І що ж там?

Я розповів.

Він підняв погляд на стелю. Тоді опустил на підлогу.

Врешті, глянув на мене.

— Усе просто. Скажи правду, визнай реальність. Перед текстом залиш примітку: «У моєму романі «Перша кров» Рембо гине, у фільмах він продовжує жити».

Просто і дієво.

Книга не лише розширила уявлення про те, якою має бути новелізація, а ще й, одна з небагатьох у жанрі, стала бестселером, протримавшись шість тижнів у списку «Нью-Йорк таймс». Проте коли в 1991-му її зняли з друку, я не став вдаватися до спроб видати її знову — через ту нестиковку зі смертю Рембо.

Та ось нещодавно ми з друзями обговорювали цю книгу, я по-новому поглянув на «Рембо: Перша кров, частина II»

і з неабияким задоволенням перечитав її. Тема дзену. Кілька віросповідань Рембо. Історія лучництва. Реакція Рембо на повернення в табір, з якого він колись утік. Синівсько-батьківські взаємини між ним і Траутманом. Ці та інші елементи, які я додав до двох цілковито різних сценаріїв, потішили мене.

А щодо Рембо, то через стільки років було приємно зустрітися з ним знову.

Примітка від автора

У моєму романі «Перша кров» Рембо гине, у фільмах він продовжує жити.

Кар'єр

1

У цілковитій гармонії, заглиблений у чистоту ідеального безчасся моменту дзену, Рембо махав важкою кувалдою. На вагу не зважав, насолоджуючись натомість аркою, яку виписував молот над його плечем. Вкладаючи всю силу духу в замах, він що мав сили лупив ним по залізному клину, забитому в чудовий, неймовірно прекрасний (завдяки своєму існуванню) білий камінь. Кожен відкол і щербина на його велетенській поверхні поставав перед його поглядом у збільшеному вигляді. З кожним дзвінким ударом камінь зменшувався, шрапнеллю сиплючи навсібіч уламки, аж доки клин, урешті, впав...

Вивільнився.

Щойно промайнуло в голові це слово, як Рембо напружився, проганяючи його з думок.

Ні.

Похитав головою.

Не можна думати про волю.

Узагалі думати не можна.

«Просто дій».

Одна з багатьох на його чолі, зблиснувши, впала краплинка поту, яка розбилася об клин, мов той камінь — до того. Її іскристі останки нагадали йому про...

Про шрапнель. Ракети з вертольота. Розтяжки. Протипіхотні міни. Гранати. Вибухи в джунглях. Крики солдатів. Кров...

«Не думай».

«Якщо хочеш жити, просто дій».

Забив клина в інший камінь, замахнувся і, повністю віддавшись процесу, вдарив.

Затим ще раз!

«І ще!»

«І...!»

По всьому широкому, глибокому кар'єру розносився той же оглушливий ляскіт металу об метал. Над розпеченими сонцем каменями мерехтіло марево. Чоловіки в подертих робах, мокрих від поту майках з літерою Р на спині, важко дихаючи й заточуючись від втоми, замахувались і опускали кувалди на металеві клини, що кололи каміння.

Але Рембо розумів, що вони не знають секрету. Щовечора вони бурчали, сердилися і нарікали на тяжку долю.

Вони не знають секрету: нічого не важливе. Анічогісінько.

Окрім виживання.

Самого існування.

Навіть біль, і той приносить радість. Головне — спрямувати думки у правильне русло. Відкинувши минуле і майбутнє, цілковито зосередитися на реальності теперішнього, хай би яким болем воно не було наповнене.

Розслабляючи втомлені м'язи, Рембо кинув погляд на суворих охоронців, котрі пильно стежили за кожнісіньким рухом арештантів — віддалік, озброєні дванадцятикалібровими дробовиками і рушницями з оптичними прицілами.

«Не дай падлюкам розчавити себе».

Інколи, відчуваючи, як у напружених м'язах віддає дроз від удару по клину, він згадував про насилля, що привело його сюди. Місто. Коп. Так, Тізіл. І чого той сучий син узагалі його чіпав?

З кутка свідомості долинула відповідь: «А ти його нащо?»

«Бо мав право».

«На що?»

«На те, що хочу робити в країні, на війні за яку втратив душу».

«Визнай хоча б, що твій вигляд його насторожив».

«Бо я ночував у лісі, не голився й не стригся. Але ж нікому нічого не зробив. Він не мав причини займати мене».

«Але ти міг би все пояснити. І не заперечуй, що виглядав ти як бродяга, визнай це. Ще й не працював ніде».

«А хто мене візьме на роботу? Кому я потрібен? Мене навчили тільки одного. У В'єтнамі мені довіряли обладнання, яке коштує мільйони. Я літав на гелікоптері. А тут мене навіть паркувальником не беруть. Господи!»

Він спересердя гупнув кувалдою по клину.

«Тісл. Він мене випихав. А тоді ще й заарештував. Наказав своїм людям поголити мене. Як той чортів північно-в'єтнамський сержант, який ножем залишив мені свій автограф на грудях і спині».

«І ти злетів з катушок».

«Ні. Це був самозахист!»

«Утік із тюрми і влаштував у горах справжнє пекло. Ті копи не мали шансу. Ти розстріляв і підірвав ціле місто. Згадай, що ти з шерифом зробив. А тепер...»

Рембо кивнув, скипаючи. Остаточно розгубивши момент дзену, сліпий від люті, змахнув молотом у бажанні знищити, зруйнувати черговий камінь.

Він сплачував ціну за війну, на якій воював.

«Ага, добре мене навчили. Аж зі штанів вискакували відправити мене туди. Але звідки вони взяли, що я все забуду? Чому не заморочилися й розучили мене всього, що я знаю?»

«Може, бо це неможливо? Може, ти просто не знаєш, як жити?»

«Після шести місяців полону у північних в'єтнамців? Не знаю, як жити? Повір на слово. Після такого жити можеш тільки в пеклі».

«Як ось тут. Замість однієї неволі інша. Тільки тепер — в Америці. На землі відважних, батьківщині вільних».

«Якби ж тільки той коп...»

«Що?»

«Спитав, чи все у мене гаразд».

Рембо поклав кувалду й обтер чоло жилавою рукою, хоч у тому не було особливої потреби, адже і лоб, і рука були однаково мокрі від поту. Зиркнув на наглядача неподалік, тоді — на відро з водою, поставлене на виступі кількома метрами вище.

У відповідь на його питальний погляд охоронець легенько кивнув.

Рембо посунув наверх. Там уже стояв худий чорношкірий в'язень. «Занадто худий», — подумав Рембо, дивлячись, як чоловік п'є з кужля, прикованого до відра. На хвилюку вони перетнулися поглядами.

«Чорт, я так довго не протягну», — ніби промовляв бідолаха.

«З такими думками точно не протягнеш», — промовила якась частинка розуму Рембо, та очам він лиш дозволив сказати: «Еге ж, тяжко, не те слово. Але не страшно».

Кивнувши, арештант змороно побрів до свого місця в кар'єрі.

Рембо зачерпнув ківшиком і відпив води, вкритої плівкою з пилюки. Тепла, з металічним присмаком, але у В'єтнамі доводилося пити й гіршу. Плеснув трохи на спину, однак вода зовсім не охолодила.

— Рембо! — покликав деренчливий голос.

Хутко крутнувшись, він побачив двох наглядачів, обличчя яких не було видно за сонцем, що світило сліпуче в них із-за спин.

Він не відповів. Говорити було заборонено. Якщо розтулить рота, отримає прикладом або кийком.

— Пішли, — продеренчав голос. Говорив охоронець ліворуч, показуючи нагору: — Ти вперед.

Зброя в обох була наготові.

Рембо присилював себе не реагувати.

Але поки виконував наказ, в шлунку війнув холодок від цікавості впереміш із підозрою.

Острах посилювався, коли вартовий позаду прогарчав:
— Так, друже, я й сам не розумію, що коїться, але є наказ привести тебе. Від самого директора. До тебе відвідувач.

3

Його звали Семюель Траутман. Полковник спеціальних сил американської армії. Високий, підтягнутий чоловік з пронирливим лицем, він із гордістю носив зелений берет і парадну форму. З п'ятдесяти років свого життя майже половину провів у війську, де навчився (а пізніше й сам навчав) убивати будь-якою зброєю: від АК-47 до кулькової ручки. Бував у джунглях, пустелях і горах, де на його очах, заляпуючи його кров'ю, розривало на клапті хлопців, що були йому, як сини. Тричі поранений...

Однаке все те меркло у порівнянні з тим, що він робив зараз. То все було ніби тренування, коли ж зараз перед ним стояло найскладніше завдання за всю кар'єру.

Кроки його грубих берців дзвінко відлунювали коридором, з обох боків якого тягнулися металеві двері з крихітними заґратованими віконцями. Стельові лампи сліпили, через що доводилося постійно мружитися. В ніс йому бив сморід поту, затхлого повітря і дечого ще — чогось глибшого, бен-тежнішого. Так пахне відчай.

Безнадія.

Охоронець провів його до кінця коридору.

— Тут? — кивнув він на останні двері.

— Краще відійдіть.

Наглядач витягнув пістолет, зняв з кільця на поясі зв'язку ключів і вставив один у замок. Той повернувся зі скрипом.

— Я стоятиму в кутку, стежитиму, аби нічого не трапилось.

— Ні.

Охоронець зітхнув:

— Послухайте, я знаю, мені наказано залишити вас із ним наодинці. Але він не... Скажу так, тут тримають злочинців, а він — особливо небезпечний злочинець. Окрім нього, я несучу відповідальність ще й за вас. А раптом йому заманеться...

— Ні.

Чолов'яга похитав головою:

— Гаразд, тільки не кажіть, що я вас не попереджав. Але коли ви вже так вирішили, візьміть із собою це. — Простягнув пістолет: — Про всяк випадок.

— Не потрібно нічого.

Траутман відійшов від охоронця і відчинив двері. Скрипнувши петлями, вони відкрили темну тісну кімнатку. Охоронець клацнув вимикачем із зовнішнього боку стіни, але нічого не сталося.

— Точно. Варто було б здогадатися.

— Що?

— Це ж наш князь темряви довбаний.

Проігнорувавши його, Траутман ступив усередину, сягнув до лампочки на стелі й покрутив її, поки вона не загорілася.

Огледівся. Бетонна стіна. Пригвинчена до підлоги постіль. В кутку — дірка нужника, навпроти якої віконце з решіткою, в яке, втім, було не виглянути: занадто високо. Та й дивитися там не було на що, крім сусідньої стіни, що застувала сонце.

Траутман обернувся.

У лівому від нього кутку, напруживши м'язи і свердлячи його хижим поглядом, навпочіпки, готовий до кидка, сидів...

Рембо.

«Боже!» — подумав Траутман, одразу пригадавши пантеру в клітці. Днями вона ходила туди-сюди, туди-сюди, доки врешті не заспокоїлась і сіла так само, вичікувально стежачи схожими на темні сонця очима.

Оглядаючи вузьку камеру, Траутман зрозумів, що відчував Рембо, коли на нього почали тиснути стіни підвалу поліцейного відділку, з якого все почалося.

«Ні, не так, — подумав Траутман. — Усе почалося набагато раніше».